

mindst reelt utvivlsomt var af altafgørende betydning for anklagen som ikke mindst for kirkenævningernes afgørelse (jfr. hertil Aasum Herreds Tingbog 1642 sag nr. 133f. og Viborg Landsting 1616 A nr. 73 og nr. 120, samt tilsvarende i en tyverisag, Aasum Herreds Tingbog 1643 nr. 282).

I hovedsagen maa dette arbejde karakteriseres som en med stor flid foretagen kompilation af lettere tilgængelige kilder (hvorfor er rettertingsdommen af 1543, hvor Svendborg byfoged af lensmanden anklages for at have løsladt troldkoner imod kaution – Herredagsdom bog nr. 2–3 fol. 57f. – ikke medtaget, naar andre sager – f. ex. 1540 – er opregnet, skønt ogsaa disse blot en passant berører trolddom?), og som introduktion og opslagsværk vil det med forsigtighed og kritik kunde anvendes til mere dybtgaaende studier, især naar andet bind foreligger.

TROELS DAHLERUP

M. FAVRHOLDT: Haderslev Latinskoles Historie 1567–1967. Skrifter udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland nr. 36. I kommission hos Danske Boghandleres Kommissionsanstalt, København, 1966. 381 s. Ill. 50 (25) kr.

Ikke helt få af de gamle latinskoler er blevet monografisk behandlet inden for de sidste årtier, f. eks. Aalborg Katedralskole, Ribe Katedralskole, Viborg Katedralskole og Roskilde Katedralskole. Disse monografier giver alle bidrag til det store værk om latinskolenes historie i Danmark, der engang må skrives; især vil man kunne hente meget stof fra de undersøgelser, som Bjørn Kornerup offentliggjorde i Ribe Katedralskoles Historie (1947–52). Et bidrag om latinskolelivet før år 1800 er leveret af Carl E. Jørgensen i bogen Skolemester og Hører, der udkom i 1965.

Nu foreligger Haderslev Latinskoles Historie 1567–1967, skrevet af den historisk og filologisk kyndige lektor Magnus Favrholdt, der selv er ansat ved Haderslev Katedralskole. Bogen behandler i seks afsnit skolens udvikling som renæssanceskole fra 1567, som højtysk latinskole baseret på Frederik III's legescholasticae fra 1655, som dansk lærd Skole fra 1850 til 1864, som tysk gymnasium fra 1864 til 1920, først med et slesvigsk siden med et prejsisk præg, og som en dansk gymnasieskole fra 1920 til i dag. Der gøres rede for skolens økonomiske vilkår, dens bygninger, undervisningens form og indhold, de pædagogiske ideer, skolens betydning for eleverne og for byen. I et tillæg bringes de vigtigste dokumenter fra skolens historie, en series rectorum og en fortegnelse over de lærere, der har virket ved skolen siden 1920. Bogen er forsynet med billeder af skolens bygninger i de forskellige perioder, enkeltbilleder af en række rektorer og gruppebilleder af skiftende lærerkollegier. Den er yderligere udstyret med et ofte oplysende noteapparat og et navneregister.

Fra tysk side er hertug Hans den Ældre ofte blevet fremstillet som en af den tyske kulturs pionerer. Favrholdt tilbageviser denne karakteristik og sandsynliggør, at hertugen ikke havde nationalpolitiske bagtanker, da han den 6. februar 1567 i Løgumkloster underskrev fundationsdokumentet, formodentlig tilskyndet af sin lærde hofpræst, den indfødte sønderjyde Jørgen Boie. Men fra ca. 1650 har modsætningen mellem dansk og tysk haft en afgørende indflydelse

på skolens liv, tydeligst manifesteret i spørgsmålet om undervisningssproget. I skolens første periode har der været talt både latin, dansk og plattysk. Men i de leges scholasticae, som Haderslevs energiske provst Bonaventura Rehefeld udarbejdede, og kong Frederik III sanktionerede, blev det danske sprog forbudt i skolen; i de lavere klasser skulle undervisningssproget være tysk, i de højere latin. Herved blev der utvivlsomt begået uret mod den del af befolkningen, hvis hjemmesprog var dansk; når Favrhøldt mener, at befolkningens uvilje mod de nye loves sprogbestemmelser har medvirket til skolens stagnation, kan han have ret, men et egentligt bevismateriale foreligger ikke. Han er naturligvis klar over, at også andre faktorer har gjort sig gældende, formodentlig har de økonomiske været de afgørende. Også mange kongerigske latinskoler stagnerede i denne periode.

Det 19. århundrede blev en fremgangstid for skolen, og fremstillingen af denne periode er overordentlig veloplagt. Fra righoldige kilder, bl. a. dagbøger og breve fra lærere og elever, hentes mange detaljer om skolens liv: Kolding-rektorens festlige skildring af snyderierne under påske-eksamen 1820; Laurids Skaus rethaveriske skrivelse til skolen, da sønnen skulle straffes for en noget vidtløftig opførsel – »der synes at foreligge en ubegribelig lyst til at komme min søn eller mig tillivs«; det gæstfri og festglade grundtvigske milieu hos pastor Boisen i Sdr. Vilstrup. Man får et godt indtryk af det hold lærere, der skabte den danske latinskeole dannede mellem krigene, en sjælden samling dygtige og fine personligheder, blandt hvilke konrektor Edvard Lembcke ragede op. De honorerede i hvert fald det krav, Madvig i 1850 havde stillet til ansøgerne, om »en med sædelig holdning forbunden selskabelig kultur«.

Værket er resultatet af mange års beskæftigelse med lærdoms- og lokalhistoriske studier. Favrhøldt bygger både på egne og på andres enkeltundersøgelser, hvoraf mange er fremkommet i Haderslev-Samfundets Årsskrift, der i en lang årrække har haft Favrhøldt som redaktør og fast bidragsyder. Af de forskere, som fremstillingen står i gæld til, må nævnes den lærde tyske historiker, dr. Th. O. Achelis, der i en række afhandlinger har behandlet slesvigske forhold, bl. a. en mængde problemer i Haderslev Latinskoles historie.

En kildegruppe, der frembyder særlige problemer, er skoleerindringerne. Om dem skriver Favrhøldt: »Der er altid den vanskelighed, at elevernes domme er farvede af subjektive stemninger, af en vis sagndannelse om særlig markante lærerskikkelser, af sentimentale erindringsforskydninger osv. Endelig hæfter elever sig fortrinsvis ved mere dramatiske affærer og har i almindelighed ikke noget sammenligningsmateriale mellem deres egen hverdag og den, andre elever kender fra deres skoler«. Disse kilder bruges derfor også fortrinsvis til at løse den del af opgaven, der med forfatterens egne ord i indledningen består i »at skabe en fornemmelse af liv, af handling, af skæbneforløb«.

Med dette værk har vi fået en fortrinlig og ret letlæst – til tider næsten causerende – fremstilling af Haderslev Latinskoles historie. Vel har forfatteren ikke medtaget alle præmisserne for bogens mange vurderinger, men han kan ofte henvise læseren til et materiale, der foreligger trykt i Haderslev-Samfundets Årsskrift, en publikation, der siden grundlæggelsen i 1934 har formået at holde en imponerende høj kvalitet.

VAGN SKOVGAARD-PETERSEN